

סוגיות בשבת

ר' אברהם (אב"י) בראונר ע"ה

המאמרים שלהלן הם מעזבונו של אב"י ע"ה, עריכתם הסופית והכנתם להדפסה נעשתה לצערנו על ידינו, ויתכן שלו היה בין החיים, היה עושה זאת קצת אחרת. גם ההערות שבשולי העמודים אינן שלו אלא תוספת ביאור של המערכת.

בדין מוקצה לעשירים הוא מוקצה לעניים

בגמרא, מס' שבת דף מז ע"א:

"אמר ר' חנינא א"ר רומנוס: לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה. א"ל רבי זירא לרבי אסי: מי אמר רבי יוחנן הכי, והתנן: נוטל אדם בנו והאבן בידו או כלכלה והאבן בתוכה? ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בכלכלה מלאה פירות עסקינן, טעמא דאית בה פירי, הא לית בה פירי - לא. אישתומם כשעה חדא ואמר: הכא נמי דאית בה קרטין. אמר אב"י קרטין בי רבי מי חשיב? וכי תימא חזו לעניים? והתניא: בגדי עניים לעניים, בגדי עשירים לעשירים וכו'..."

וכתב על כך הר"ן:

"ומה שמעין דמוקצה לעשירים מוקצה, ואפילו עניים אין מטלטלין אותו שכבר הוקצו מדעתו של בעל הבית העשיר ולא בעי שיהא מוקצה לכל, והכא נמי משמע טעמא בגמרא דאמרינן נמי גבי מפירין ונשאלין לצורך השבת ואמאי מי יאמר דמזדקק לה בעל וחכם אלמא מפני שאסרה הככר על עצמה נעשה מוקצה לכל".

ובשלטי גבורים במקום כתב שלפי דעת הר"ן שלפנינו מוקצה לאיש אחד מוקצה לכל העולם, שכיוון שהיקצה לאיש ההוא מדעתו נאסר לכל העולם בשביל מוקצה אבל דעת התוס' איננו כך שהתוס' כתב שם בדף מו שאע"פ שהאשה אסרה לעצמה דבר אחד - דוקא עליה אסורות אבל לאחרים מותר, שגם שהוא היקצה דעתו מהם לא נעשו אותם הפירות מוקצים על כל העולם. שלטי גבורים מקשה על הר"ן מהגמרא בשבת קכז מפנין תרומה טהורה, פשיטא לא צריכה דמנחה ביד ישראל מהו דתימא כיוון דלא חזיא ליה אסור קמ"ל כיוון דחזיא לכהן שפיר דמי, מוכח מכאן שאף שאסור לשישראל, אבל כיוון שראוי לכהן - הוא אינו מוקצה אפילו לגבי ישראל, וזה לכאורה שלא כדעת הר"ן⁽¹⁾ שלפי דעת הר"ן כיוון שמנחה ביד ישראל ובשבילו זה מוקצה צריך להיות לכאורה אסור לכולם. וכך גם מקשה הרשב"א בשבת:

"קשה לי מאי מוקצה איכא ואע"ג דלא חזי לדידיה משום נדרה האי חזי לאחרינא, וכל דחזי לאחרינא - לא מוקצה הוא וכדתנן בפ' מפנין תרומה טהורה, ואמרינן בגמרא פשיטא ופרקינן לא צריכה בתרומה ביד ישראל. וי"ל דה"נ דטלטול שרי, דהא לא אקצי מדעתיה לגמרי ואפילו לטלטול כיוון דחזי לאחרינא, אלא מאכילה בלבד הוא דאקצייה לדידיה ומאכילה קא מקשה ליה וכו'..."

אבל אולי אין ראייה לדחית דברי הר"ן ממפנין תרומה טהורה, עפ"י מה שאפשר לדקדק בלשונו שבבעל החפץ תלוי הדבר, וכן כתב הרמ"א בסי' שח סק"ז שאפילו ראוי לעני, הואיל והקצוהו הבעלים שלו, אע"פ שהם עשירים - מוקצה לעשיר הוי מוקצה לעני (בשם הר"ן), משמע שדוקא שהעיקר תלוי בבעל הבית, שאם נאסר ע"י בעל הבית אז נעשה מוקצה לכל, אבל במקום שהדבר אסור לאחד שאינו בעה"ב אז אינו

(1) ואכן זהו המקור לתוס' לחלק בין דבר שראוי לכו"ע אלא דאיסורא הוא דרביע עליה כגון תרומה טהורה ביד ישראל שאינו נקרא מוקצה ומותר לכל לטלטלו וכן בנדר, לבין דבר שהוא מוקצה מחמת גריעותא כגון מטלניות שיש בהן ג' על ג' דמוקצין הם לעשירים אפי' הכי שרי לעניים.

נעשה מוקצה לאסור לכולם, שזה בגדר שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו לכולם. ולגבי תרומה, הרי שאין לישראל בגוף התרומה אלא רק טובת הנאה שיכול לתת לכהן שירצה. והתוס' במס' סוכה, לה, ד"ה אתיה לחם, כתבו שבכל מתנת כהונה אף קודם נתינה זיכתה התורה את הכהנים והם נקראים ממון כהנים. וכן במס' בבא מציעא דף ו כתבו התוס' שאם תקפה הכהן אין מוציאין מידו משום שאין לבעלים בגוף המתנות כלום רק טובת הנאה ולפי הדין זוכה הכהן במתנות כהונה בלי שום קנין דכהנים כי קא זכו - משולחן גבוה קא זכו. והרמב"ם בפ"א מהל' תרומות הט"ו כתב: "ולא יטלם אחר שהורמו אלא מדעת הבעלים... ואם לקח שלא מדעת הבעלים - זכה בהן, שאין לבעלים מהן אלא טובת הנאה". וכן כתב גם הרמב"ן בתשובות קפט שזה הטעם שאין מברכים בנתינת המתנות לכהן, כי הכהנים משולחן גבוה קא זכו, והישראל אינו נותן לו משלו כלום. ולפי זה, אולי אין ראייה מתרומה לדחות את דעת הר"ן שהובאה לעיל, שדוקא לגבי תרומה מותר לטלטל לכו"ע אפילו שלא ראוי לישראל, אבל כיוון שראוי לכהן שהוא בעה"ב של התרומה ולגביו אין שום איסור, וכיוון שאינו מוקצה עליו - אינו מוקצה לכל העולם. לכן מפנין תרומה טהורה אף שמנחה ביד ישראל, אבל במקום שזה מוקצה לבעה"ב אומרים לפי דעת הר"ן שכיוון שזה מוקצה לעצמו, הרי זה מוקצה לכולם, לכן גבי רבי מקשה הגמרא "קרטינן בי רבי מי חשיבי?" שאם הוא דבר שלא ראוי לעשיר בביתו אז אפילו עניים שמחוץ לביתו אסור לטלטל, שהרי הולכים אחרי מי שהוא בעליו, וכיוון שהבעלים הקצוהו, הרי הוא אסור לכולם. (2)

---

(2) ועפ"ז א"צ למה שהוצרכו התוס' לתרץ בדף מג, על מנת ליישב פשט הסוגיא של הנודרת עם דין תרומה, עיי"ש.

בגדר מלאכת הצד

הרמב"ם כתב בהל' שבת פ"י הכ"ב:

"המשלח כלבים שיצודו צבאים וארנבים וכיוצא בהם
וברח הצבלי מפני הכלב והיה הוא רודף אחר הצבלי
או שעמד בפניו והבהילו עד שהגיע הכלב ותפשו,
הרי זה תולדת צד וחייב, והוא הדין בעופות".
והרמ"א כתב בשו"ע או"ח סי' שטז, סע' א:
"המשסה כלב אחר חיה בשבת - חייב משום צידה".
ומקור דבריהם מהאמור במס' שבת דף קו ע"ב:
"הצד צבלי סומא וישן - חייב, חיגר וזקן וחולה -
פטור... והתניא חולה חייב? אמר רב ששת: לא
קשיא, הא בחולה מחמת אישתא, הא בחולה מחמת
אובצנא".

ופירש רבנו חננאל: אובצנא - כגון שהיו עיפיים מחמת כלב או מחמת
דבר אחר - הרי זה חייב. אבל רש"י פירש ההיפך: אובצנא - שאינו
יכול לזוז ממקומו ניצוד ועומד הוא, ולכן פטור.
ובספר מרכבת המשנה העיר על דברי הרמב"ם שאף אם נאמר
שרבנו הלך בשיטת ר"ח אבל מהיכן הוציא שחייב משום צד אף אם
הכלב תפס, אולי אינו חייב עד שיתפסנו בעצמו, שהרי דברי ר"ח
שפירש אובצנא כגון שהיו עיפיים מחמת כלב, שחייב, אפשר לפרש
כפשוטם שתפסו בעצמו, והחידוש הוא שחולה מחמת אישתא אינו יכול
לברוח ולא שייך בו צידה, אבל בחולה מחמת אובצנא שייך צידה
משום שהוא עדיין יכול לברוח, אבל אם תפס הכלב יתכן שהוא לא
חייב משום צד שהרי שביתת בהמה הינה לאו ולא חייב בה סקילה
או כרת. אולם בבה"ל לשו"ע או"ח סי' שטז סעיף ב, ד"ה הוי
צידה, העיר על פשטות לשון הרמ"א, שכתב המשסה כלב אחר חיה
בשבת הוי צידה, שנראה לדיין מלשונו שזה איסור מהתורה,

והישועות יעקב, באו"ח סי' שטז, דן בשאלה אם המשסה כלב אפילו בלי מעשה עצמו האם זה איסור תורה, ודלא כשיטת המג"א שכתב שמה שהרמב"ם מצריך מעשה בעצמו זה לענין חיוב דאורייתא אבל מדרבנן אסור אף אם לא עשה מעשה, והרמ"א מדבר באיסור בעלמא. וכן כתב בשו"ע הרב שאסור מדרבנן. והא"ר ועוד אחרונים כתבו שהרמ"א והכל בו מחייבים מן התורה, אבל רק באופן שהמשסה השתתף במעשה הצידה, וכן הסכים להלכה במשנה ברורה.

במס' שבת סוף פרק א:

"ב"ש אומרים אין פורסים מצודות חיה ועופות

ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום, וב"ה מתירין".

וכתבו התוס', אע"ג שבשבת אם פירס מצודה אינו חייב חטאת שהרי אינו יודע אם יצוד או לא, מכל מקום גזרו לפרוס מצודה שלפעמים עלול לבוא לחיוב חטאת, כגון שבשעת פריסתו ילכוד. וכן כתוב בתוספתא: הפורש מצודה לבהמה או לעוף ונכנס לתוכה - חייב. משמע מדברי התוס' שכתבו שאינו יודע אם יצוד, שאם יודע בודאי שיצוד - חייב, אפילו החיה נכנסה אח"כ. אבל בתשובת בית אפרים (או"ח, סי' כ) כתב שאפילו אם נכנסה לתוכה ויודע שיצוד, מכל מקום, אם בזמן פריסת המצודה לא צד - אינו חייב.

מלאכת הצידה חלוקה משאר מלאכות השבת, שחיובן הוא על המלאכה הנעשית על ידו, אבל מלאכת צידה נגמרת לפעמים בהכנת המלאכה, כגון בעשית המצודה (אם יודע שיצוד היום). ואפילו כשהחיה נכנסה אחרי זמן מה, אנו מחייבים עבור "מעשה הצידה" שעשה בהכנת המצודה. וכמובן שאם נזכר לפני שצד, אינו חייב, שהרי בפועל ממש נגמרת הצידה בזמן שנכנסת החיה לתוך המצודה, ורק אם נגמרה צידתו אז חיובו הוא למפרע על מעשה הצידה, ואם בינתיים בטלה הצידה אין כאן על מה לחייבו. וכעין זה כתב בספר ברכת שמואל על מס' ב"ק דף ס, שבצידה לא חייב רק על מה שעושה בכוחו בגוף הניצוד, אלא גם על "מעשה הצידה" בכך שמכין את המצודה, ואע"פ שזה אינו אלא גרמא בעלמא, בכך בלבד כבר חייבה אותו

התורה. וכך אפשר לפרש את דברי התוס' שכתבו שאע"ג שבשבת גם אם פרס מצודה אינו חייב, שאינו יודע אם יצוד, כיוון שחייב הצידה הוא על "מעשה הצידה", אם ברור שיצוד היום - חייב, אפילו נכנסה החיה אחרי זמן מה. ובזה מבוארת שיטת הרמב"ם, המצריך מעשה בצידת הכלב, שע"י זה נעשה "מעשה צידה" וזהו עיקר החיוב. לכן, ממה שכתב הרמב"ם שהמשלח כלבים כדי שיצוד, הרי זה תולדת צד, מתבאר הגדר והמהות של מלאכת הצד שחייבו הוא על מעשה הצידה, ולכן חייב אם רדף כלב אחר החיה וסייע גם הוא בצידת החיה ע"י שעמד בפניה, שבזה השתתף ב"מעשה צידה", ובכך חייבה התורה. וזאת היא שיטת ר"ח שהרמב"ם תומך בה.⁽¹⁾

אבל רש"י מפרש שהחולה מחמת אובצנא - פטור, ולשיטתו לא מצאנו מקור לחיוב על "מעשה צידה" כשאינו צד בידים, וניתן לבאר את דבריו שסובר שחייב מלאכת צידה הינו על מה שעושה בידיו בגוף הניצוד, אם כן מלאכת צידה כשאר מלאכות שבת שהחייב הוא על מה שעושה בידיו ממש, לכן אם נתפס הצבי ע"י הכלב אין זו צידה משום שזה גרמא. כלומר שהדיון אם צידה ע"י גרמא חייב, תלוי במחלוקת בין רמב"ם לרש"י, וזוהי סברת הבית אפרים בשיטת התוס' שכתב שאפילו אם נכנס לתוכה ויודע שיצוד, מכל מקום אם בזמן פרישתו לא צד - אינו חייב, כיוון שחייב צידה הוא על מלאכת הצידה שנעשית בגוף הניצוד; אם כן, אם אינו צד עכשיו, אפילו שבודאי יצוד אחרי זמן מה, הרי זה רק גרמא ופטור. והמחלוקת בביאור דברי הרמ"א היא בגדר "מעשה צידה", האם צריך מעשה גמור או ששיסוי הכלב נחשב ל"מעשה צידה", כיוון שהכלב לא הולך מעצמו רק ע"י השיסוי וברור שהכלב יתפסהו, וגם זה נקרא מעשה צידה וחייב מן התורה.

---

(1) עי' במרכבת המשנה שם שתופס בשיטת הרמב"ם שבהעמדת מצודה אינו נחשב למעשה כלל, ופטור אפילו כשצד בשעת פריסתו. ויש לחלק בין "מעשה צידה" בהעמדת מצודה לבין "מעשה צידה" בעמידה בפני הצבי וכד'.

ונשאלת השאלה מדוע המשסה כלב אחר החיה בשבת אינו עובר גם משום שביתת בהמתו, הרי הכלב עושה את הצידה בגללו וזה כמו מחמר אחר בהמתו; שחיובו הוא בלאו כיוון שהבהמה הולכת בגללו. ולפי מה שהתבאר לעיל, אפשר לומר שכיוון שחיוב צידה הינו על "מעשה הצידה" עצמו ולא על מה שעושה בגוף הניצוד, חלוק הוא ממלאכת מחמר שחיובו הוא על עשית מלאכה שהבהמה עושה מלאכה בגללו, נמצא שבמשסה את הכלב לרדוף אחרי החיה וגם הוא מסייע לצידת הכלב בעמדו בפני החיה, אף על פי שאין כאן צידה בידיים בגוף הניצוד, בכל זאת זה נחשב למעשה צידה וחייב משום צד מן התורה, שבזאת חייבה התורה וכך היתה מלאכת הצידה במשכן. אבל אי אפשר לחייבו משום מחמר, שהרי גם בחיוב לאו של מחמר צריך עשיה, כמו בשאר מלאכות שבת, ולכן אין לאו של מחמר במשסה את הכלב, משום שזה רק גרמא.